

בבית המשפט העליון

ע"א 232/23

לפני: כבוד הרשמת ליאור משאלי שלומאי

המערער: קרנית קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים

נ ג ד

המשיבים: 1. פורמלי אליהו סבח
2. עו"ד ליאור מזור
3. מרדכי חלביה
4. הכונס הרשמי מחוז חיפה

**בקשת המשיב 3 מיום 16.2.2023 לסילוק הערעור
על הסף; תשובת המערער מיום 12.3.2023;
תשובת המשיב 4 מיום 1.5.2023; תשובה
משלימה מטעם המשיב 4 מיום 24.5.2023**

פסק-דין

1. השאלה המתעוררת בגדרי הבקשה שלפניי היא על אילו החלטות שניתנו במסגרת הליך חדלות פירעון רשאי נושה לערער. בפרט, השאלה שיש להכריע בה היא אם נושה הוא בעל מעמד להגיש ערעור על החלטה הדוחה בקשת נאמן לביטול הענקה לפי סעיף 96 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ס-1980 (להלן: הפקודה).

רקע

2. בבית המשפט המחוזי בנצרת מתנהלים הליכי פשיטת רגל בעניינו של המשיב 1 (להלן: החייב). בתוך כך, ניתן צו כינוס נכסים בעניינו של החייב ביום 26.7.2018, ואושרו תביעות חוב נגדו בסך של 8,891,578 ש"ח, כאשר הנושה העיקרית היא קרנית קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים (היא המערערת בערעור דנא; להלן: קרנית).

3. במסגרת הליכי פשיטת הרגל, הגיש המשיב 2 (להלן: הנאמן) בקשה לביטול העברת הזכויות של החייב בדירתו למשיב 3, בטענה כי מדובר בהענקה פסולה לפי סעיף 96(ב) לפקודה.

4. בית המשפט המחוזי דחה את בקשת הנאמן לביטול הענקה בהחלטה מיום 7.11.2022 (להלן גם: ההחלטה). בהחלטה נקבע כי החייב אמנם מכר את הדירה למשיב 3 בשעה שלא היה בעל כושר פירעון, אך לא מדובר בהענקה הבטלה כלפי הנאמן, כיוון שלא הוכח כי מדובר בעסקה שנעשתה בחוסר תום לב או כי לא שולמה תמורה סבירה בעד הדירה.

5. ביום 8.1.2023 הגישה קרנית את הערעור דנא על ההחלטה, ובערעורה טענה כי היא בעלת מעמד להגישו וזאת לנוכח סעיף 182(א) לפקודה הקובע כי "הנפגע על ידי צו בפשיטת רגל רשאי לערער עליו לפי סעיף זה". בהקשר זה, נטען כי ההחלטה הנדונה היא "צו בפשיטת רגל", שכן היא ניתנה על-ידי בית המשפט המחוזי בעת שהפעיל את סמכותו המיוחדת הנתונה לו על-פי הפקודה, וכי קרנית, בהיותה הנושה העיקרית של החייב, נפגעה מהחלטה זו לנוכח גריעת שווי הדירה מקופת הנשייה. משכך, נטען כי אף אם הנאמן בחר שלא לערער על ההחלטה, אין בכך כדי לחסום את דרכה של קרנית מלהגיש את הערעור. קרנית הוסיפה כי היא נטלה חלק פעיל בהליך פשיטת הרגל בכללותו ובבקשה לביטול הענקה בפרט, ובתוך כך הצטרפה לטענות הנאמן, התייצבה לדיון וטענה בו (חרף התנגדות המשיב 3). אף מטעם זה, לטענת קרנית, היא בעלת מעמד להגשת ערעור על ההחלטה.

6. ביום 16.2.2023 הגיש המשיב 3 בקשה לסילוק הערעור על הסף בטענה כי לקרנית אין זכות להגיש ערעור על ההחלטה. בבקשה נטען כי בקשה לביטול הענקה היא בקשה המוגשת מטעם הנאמן, וכי הוא הגורם המוסמך הבלעדי להגישה, וממילא הוא הגורם המוסמך הבלעדי להגיש ערעור על החלטה הדוחה את בקשתו. כן נטען כי קרנית לא הייתה צד להליך בבית המשפט קמא, לא צורפה כבעלת דין לכתבי הטענות ותשובתה לבקשה לביטול הענקה לא התבקשה. בהקשר זה נטען עוד כי במסגרת הדיון שהתנהל בבקשה, דחה בית המשפט המחוזי את בקשת קרנית לחקור את הצדדים. המשיב 3 טוען עוד כי אין לראות בקרנית כמי שנפגעת מההחלטה שכן הזכויות שהיו מוקנות לה טרם מתן ההחלטה לא נפגעו, וכי מכל מקום אין בסעיף 182(א) לפקודה כדי לשלול את הכלל הבסיסי שלפיו על המערער להיות צד להליך בערכאה הדיונית.

7. קרנית השיבה לבקשה לסילוק הערעור על הסף, ובתשובתה חזרה על טענותיה בעניין מעמדה להגשת הערעור. כן נטען כי הנושים הם צד מהותי ועיקרי להליך פשיטת הרגל, ומשכך הם בעלי זכות להגיש הליך ערעורי על החלטות הפוגעות בזכויותיהם הקנייניות. קרנית מוסיפה וטוענת כי על אף שהנאמן החליט שלא להגיש ערעור על ההחלטה, הוא תומך בערעורה של קרנית.

8. כונס הנכסים הרשמי (להלן: הכנ"ר) הגיש אף הוא תשובה לבקשה לסילוק הערעור על הסף, וטען כי יש לדחותה. לעמדת הכנ"ר, קרנית הייתה צד להליכים בבית המשפט קמא, ומשכך ניתן לראות בה כבעלת דין בהליך. בהקשר זה נטען כי קרנית היא הנושה העיקרית של החייב (סך נשייתה עומד על למעלה מ-99% מסך הנשייה כולו), כי היא נכחה בדיון וכי היא אף מוגדרת כצד להליך פשיטת הרגל במערכת "נט המשפט". הכנ"ר ציין כי הוא ער לעובדה שקרנית לא חקרה עדים בהליך קמא ואף אינה מופיעה בכותרת ההחלטה כ"צד להליך", אך לטענתו אף אם קרנית לא הייתה צד להליך קמא, היא בעלת זכות ערעור בהתאם לכללים שנקבעו בפסיקה בעניין זה.

דיון והכרעה

9. לאחר העיון בטענות הצדדים הגעתי לכלל מסקנה כי קרנית אינה בעלת זכות להגשת ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בה נדחתה בקשת הנאמן לביטול הענקה, ומשכך דין הערעור להיות מסולק על הסף. להלן נימוקיי.

10. כאמור, השאלה המתעוררת בגדרי הבקשה שלפניי היא על אילו החלטות שניתנו במסגרת הליך חדלות פירעון רשאי נושה לערער. בפרט, השאלה שיש להכריע בה היא אם נושה הוא בעל מעמד להגיש ערעור על החלטה הדוחה בקשת נאמן לביטול הענקה לפי סעיף 96 לפקודה.

מאפייניו של הליך חדלות הפירעון ומעמד הנושים בגדרו

11. כידוע, המאפיין המרכזי של הליך חדלות פירעון הוא שמדובר בהליך קולקטיבי, במסגרתו פועלים כל הנושים של החייב במסגרת אחת, תוך שהם מנועים מלפעול באופן נפרד ועצמאי (ראו: רע"א 3001/12 עו"ד פז רימר, כונס נכסים זמני נ' משרד התמ"ת – לשכת המדען הראשי (8.10.2013); רע"א 8131/17 מזרחי נ' הכשרה חברה לביטוח בע"מ, פסקה 16 (14.11.2017) (להלן: עניין מזרחי); שלמה לוין ואשר גרוניס פשיטת רגל 25 (מהדורה שלישית, 2010) (להלן: לוין וגרוניס)). בתוך כך, במסגרת הליכים אלו האינטרס

של נושי החייב מיוצג על-ידי הנאמן, והנושים אינם רשאים לפתוח בהליכים משפטיים לגביית חובם מחוץ להליכי חדלות הפירעון, אלא ברשות בית המשפט, שתינתן במקרים מיוחדים בלבד (ראו: ע"א 2643/99 קרן חברה להשקעות בע"מ נ' בנק מדכנתיל, פ"ד נה(2), 441, 445-446 (2001); רע"א 120/09 פרבר נ' אגודה שיתופית לעזרה ההדדית ולחסכון של עובדי קופ"ח בע"מ, פסקה 6 (2.4.2009) (להלן: עניין פרבר); עניין מזרחי).

12. במסגרת הליך חדלות הפירעון עצמו, סוגיית מעמדם של הנושים וזכותם לפנות לבית המשפט מורכבת יותר, ושיקולים שונים מושכים לכיוונים מנוגדים.

13. כך, מצד אחד, דיני חדלות הפירעון מבקשים להעניק לנושים מעמד במסגרת הליכי חדלות הפירעון, ולא להסתפק בנוכחות פאסיבית בלבד מצדם. זאת, בין היתר בשלם לב לכך שלנושים יש את האינטרס הישיר בניהולו היעיל והמיטבי של ההליך. משכך, למשל, בחוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 (להלן: חוק חדל"פ), אשר אינו חל בענייננו, אך יש בו כדי ללמד על מגמת המחוקק בנדון, סעיף 257 מעגן באופן מפורש את מעמד הנושים, וקובע כי "בהפעלת סמכויותיהם ובמילוי תפקידיהם לפי חוק זה יתחשבו בית המשפט, הממונה והנאמן, ככל האפשר, בעמדת הנושים המובטחים ושאינם מובטחים". חוק חדל"פ אף מעגן את זכות העיון במסמכים של הנושים (סעיף 258), ואת זכותו של הנושה לפנות לבית המשפט בבקשה שיחליט בכל שאלה הנוגעת לזכויותיו בהליכי חדלות פירעון (סעיף 259).

אף הפסיקה הכירה בחשיבות לתמרץ נושים להשתתף בהליכי חדלות פירעון ולהשקיע בהם ממצים (ראו: ע"א 3760/03 עמרן נ' עו"ד צמיר, נאמן על נכסי אייפרמן יוסף, פ"ד נט(5) 735, 749-750 (2005); רע"א 8038/20 ב.ר.ן יזמות והשקעות בע"מ נ' חיים ומשה מנגד בע"מ (בפירוק), פסקאות 22-24 (26.1.2021) (להלן: עניין ב.ר.ן); לוין וגרונס, בעמ' 26), והכירה באפשרות לתגמל כספית נושה שפעל להשיא את נכסי קופת הנשייה (ראו: עניין ב.ר.ן, פסקאות 30-37).

14. מצד שני, דיני חדלות פירעון אינם מעניקים לנושים מעמד רגיל של "צד להליך", שכן, כאמור, הליך חדלות הפירעון הוא הליך קולקטיבי שבמסגרתו הנאמן הוא הגורם האמון על ניהול ההליך, על השאת הנכסים בקופת הנשייה ועל ייצוג האינטרס של הנושים במסגרתו (ראו למשל: הצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ה"ח הממשלה 1027, עמ' 598 (להלן: הצעת החוק), שם צוין כלהלן:

"מעמד הנושים וזכויותיהם: ההוראות המוצעות בחלק זה... מבהירות כי מעמד הנושים הוא מעמד מיינץ בלבד וכי השליטה על ההליכים נמצאת בידי הנאמן ובית המשפט... ההסדר המוצע נועד לאפשר לנושים לפקח על הליכי חדלות הפירעון בלי לפגוע יתר על המידה בתקינותם ויעילותם של ההליכים. בהתאם לכך, מוצע לקבוע כי הליכי חדלות פירעון לא ינוהלו בידי הנושים אלא בידי הנאמן תחת פיקוחו של בית המשפט או הממונה..." (ההדגשות הוספו; עמ' 598 ועמ' 730 להצעת החוק).

ישנם מספר טעמים לכך שניהול ההליך מסור בידי של הנאמן ולא בידיהם של הנושים: ראשית, הנאמן נחשב כגורם המקצועי, המיומן והניטרלי לשם ביצוע הפעולות הרבות והשונות במסגרת ההליך, הן בשל ניסיונו בהליכים מהסוג האמור והן לנוכח היכרותו המעמיקה עם הנסיבות והרקע העובדתי בעניינו של החייב שעניינו נדון (ראו: ע"א 8765/07 פז חברת נפט בע"מ נ' עו"ד שושני, פסקה 14 (27.12.2010), וההפניות שם; ע"א 7575/12 יפת נ' זלצמן, פסקה 21 (4.8.2014) (להלן: עניין יפת)). על רקע האמור, ובשים לב לחובות שחלות עליו, אף הודגש בפסיקה פעמים רבות כי הנאמן נחשב ל"ידו הארוכה של בית המשפט" (ראו: ע"א 509/00 לוי נ' עו"ד ברכה, נאמן בפשיטת רגל לנכסי יצחק בילו, פ"ד נה(4) 410, 427 (2001) (להלן: עניין לוי); ע"א 1267/16 בלו סקאי ליסינג תיפעולי בע"מ נ' מיטבית סיבל באר שבע (1995) בע"מ (בכינוס נכסים, פסקה 13 (1.8.2016); ע"א 2954/17 דוידוביץ' נ' עו"ד מטרי, פסקה 7 (15.5.2017)).

שנית, הנאמן אמון על הגשמת מטרותיו הכפולות של הליך חדלות הפירעון – (1) הגנה על האינטרס של הנושים וחלוקת נכסי החייב ביניהם בדרך הוגנת וצודקת; (2) מתן אפשרות לחייב שאינו מסוגל לשלם את חובותיו לפתוח דף חדש בחייו (ראו: ע"א 6021/06 פיגון נ' כונס הנכסים הרישמי, פסקה 17 (9.8.2009); עניין מזרחי, פסקה 14, וההפניות שם). בשים לב לאמור, הנאמן הוא הגורם המתאים לפעול באופן יעיל לטובת הגדלת קופת הנשייה וקידום ההליך, וזאת תוך מתן משקל אף לשאיפה להביא לשיקומו הכלכלי של החייב.

שלישית, מתן מעמד לכל אחד מהנושים כ"צד" בהליך, אף בעניינים שאינם נוגעים באופן ישיר לחלקם היחסי בנשייה, עלול להוביל להליך מסורבל וארוך, באופן אשר יסכל את מטרותיו העיקריות של הליך חדלות הפירעון ויוביל לעומס ממשי על המערכת כולה (ראו והשוו: בש"א 292/98 ג'רייס נ' המועצה לייצור ולשיווק של ירקות, פ"ד נג(2) 29, 44 (1999) (להלן: עניין ג'רייס)).

בהקשר זה יצוין כי במקרים מסוימים לנושים שונים עשויים להיות אינטרסים מנוגדים, בין היתר על רקע מיקומם בסדר הנשייה (ראו למשל: ע"א 332/88 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' כונס נכסים של כוכב השומרון בע"מ, פ"ד מד(1) 254, 262 (1990); עניין לוי, עמ' 425; ע"א 8044/13 לוי נ' שיכון ובינוי נדל"ן השקעות בע"מ, פסקה 30 (13.2.2014)), כך שמתן מעמד לכל אחד מהם כ"צד להליך" בכל הליך ביניים יגרום לפיצול עמדות, ריבוי כתבי טענות, הארכת משך ההוכחות, וכאמור – סרבול כללי של ההליך עד פגיעה במטרותיו. מסירת ניהול ההליך בידי הנאמן, אשר רואה את התמונה בכללותה, נועדה, בין היתר, לפתור את הקושי האמור ולקדם את ההליך לטובת האינטרסים המשותפים לנושים בכללותם ולטובת חלוקה שוויונית ככל שניתן של קופת הנשייה ביניהם.

15. על רקע האמור, נראה כי דיני חדלות פירעון ביקשו למצוא דרך המאזנת בין כלל השיקולים הנזכרים לעיל, כך שהנושים יוכלו (ואף יתומרצו) לפקח על ההליך, להשפיע על קבלת ההחלטות במסגרתו כגורם מיינץ, וכן יהיו זכאים לפעול לטובת ההגנה על האינטרס הישיר והאישי שלהם. לצד זאת, ניהול ההליך כולו מסור בידי הנאמן, שהוא הגורם המקצועי, המיומן והאמון על מימוש תכליות ההליך, לרבות התכלית העוסקת בשיקומו של החייב.

16. בענייננו, כאמור, השאלה בה יש להתמקד, באשר למעמדם של הנושים, נוגעת לזכותם להגיש ערעור על החלטות בית המשפט של חדלות פירעון, וזאת בהתאם לפקודה (החלה בענייננו לנוכח מועד תחילת ההליך בענייננו של החייב).

זכות הערעור של נושים על החלטות בית המשפט של פשיטת רגל

17. נקודת המוצא לדיון בשאלה זו היא סעיף 182(א) לפקודה, המקנה זכות ערעור על החלטות בית המשפט של פשיטת רגל, הקובע כלהלן: "הנפגע על ידי צו בפשיטת רגל רשאי לערער עליו לפי סעיף זה". בענייננו, אין ספק כי ההחלטה לדחות את הבקשה לביטול הענקה היא "צו בפשיטת רגל" (ראו: רע"א 8010/09 אלח'ד נ' עו"ד נשר, פסקה 2 (30.6.2010)), והשאלה שבעניינה הצדדים חלוקים היא אם יש לראות בנושה כמי ש"נפגע" על ידי ההחלטה האמורה, ומשכך בעל זכות ערעור בהתאם לפקודה.

18. עיון בפסיקה ובספרות מעלה כי ככלל, זכות הערעור מכוח סעיף 182(א) לפקודה ניתנת לנושה מקום בו הוא היה צד פורמלי להליך בבית המשפט של פשיטת רגל וכאשר מבחינה מהותית ההחלטה עוסקת בזכויותיו הפרטניות. זאת, להבדיל מהחלטות שעניינן

במעמד החייב (הכרזה או ביטול הכרזת פשיטת רגל) או כאלה המשפיעות על קופת הנשייה בכללותה, שלגביהן נושים לא הוכרו כבעלי זכות ערעור.

19. כך למשל, במקרה דומה לענייננו נקבע על-ידי כב' השופטת א' חיות כי נושה אינו יכול להגיש בקשה לבית המשפט של פשיטת רגל לשם השבת כספים אשר נגבו, לשיטתו, תוך העדפת נושים אסורה, ומקל וחומר הוא אינו בעל מעמד להגיש בקשת רשות ערעור על החלטה שהתקבלה בעניין זה. בהקשר זה נקבע עוד כי הגורם בעל המעמד לפתוח בהליך מסוג זה הוא הנאמן על נכסי פושט הרגל המייצג את האינטרס הקיבוצי של הנושים (ראו: עניין פרברי, פסקה 6).

20. בדומה לכך, בספרות צוין כי נראה שרק החייב והנאמן הם בעלי מעמד להגיש ערעור על הכרזת פשיטת רגל. בהקשר זה מציינים לוין וגרוניס כלהלן: "רק אדם שנפגע יכול לערער על הצו שהכריז את החייב פושט רגל. משניתן הצו יוצא הענין משליטתם של הנושים והנושה אינו בעל דין דרוש בערעור. עם זאת, דומה שאם נושה נטל חלק בדיון בבית המשפט בשאלת ההכרזה, חובה לצרפו כמשיב בערעור נגד ההחלטה להכריז את החייב פושט רגל" (ההדגשה הוספה; ראו: לוין וגרוניס, בעמ' 192; ולעניין זכות הערעור על ביטול הכרזת פשיטת רגל ראו שם, בעמ' 191).

21. לעומת זאת, במקרים אחרים נדונו בבית משפט זה ערעורים שהוגשו על-ידי נושים בנושאים שונים, ובספרות הובעה הדעה כי במקרים המתאימים הנושים יהיו בעלי מעמד עצמאי וזכות להגיש ערעור על החלטה שהתקבלה על-ידי בית המשפט של פשיטת רגל. זהו הדין באשר לערעור נושה על החלטה המאשרת הסדר נושים שהנושה התנגד לאישורה (ראו למשל: ע"א 9244/06 אקרשטיין תעשיות בע"מ נ' איגלו חברה קבלנית לעבודות צנרת בנין ופיתוח בע"מ (22.5.2008); ע"א 10739/07 רשות המיסים נ' קלאבמרקט רשתות שיווק בע"מ (16.6.2011); לוין וגרוניס, בעמ' 167), במקרים שבהם הוכרע ערעור של נושה על הכרעת הנאמן בתביעת חוב שהגיש (ראו למשל: ע"א 8765/07 פז חברה נפט בע"מ נ' עו"ד אמיר שושני (27.12.2010)), וכן במקרים שבהם ניתן הפטר לחייב (ראו למשל: 206/88 גרינברג נ' אייזנברג, פ"ד מה(3) 397 (1991); לוין וגרוניס, 210).

22. נראה אם כן, כי במקרים שבהם ההחלטה נוגעת לזכויותיו וחובותיו הישירות של הנושה (הכרעה בתביעת החוב שלו, הכרעה באשר לחלק המסוים אותו יקבל מתוך קופת הנשייה) וכאשר ההחלטה מכריעה בבקשה שהנושה היה צד לה – המגמה בפסיקה ובספרות היא להכיר בזכות הערעור של הנושה על החלטות אלה. לעומת זאת, במקרים

שבהם ההחלטה נוגעת למעמדו של החייב בהליך או לקופת הנשייה בכללותה, היינו – לסך הנשייה הכולל, הנטייה היא שלא להכיר בזכותו של הנושה לערער על החלטות אלה, וזאת על אף שאין חולק כי גם להחלטות אלה יש השפעה על הנושה.

23. ודוק: אין חולק כי להכרזה על חייב פושט רגל ולהחלטות המקטינות או מגדילות את סך קופת הנשייה יש השפעה ממשית על כל אחד מהנושים ועל הסכום הסופי שכל אחד מהם יקבל לידיו בתום ההליך. ואולם, הפסיקה והספרות לא ראו בהשפעה זו את ה"פגיעה" הנזכרת בסעיף 182(א) לפקודה, ואשר בגינה ניתנת זכות ערעור על צו שניתן בפשיטת רגל. "פגיעה" אשר מקנה לנושה זכות ערעור היא פגיעה ישירה בו, היינו החלטה הנוגעת לחלקו בסך הנשייה הכולל, לתביעת החוב שלו, או החלטה שהנושה הוא צד פורמלי לה.

24. בהקשר זה ראוי לציין כי אף החלטות שגרתיות בהליכי חדלות פירעון, כגון החלטה על הגדלה או הקטנה של צו התשלומים החודשי או החלטה בעניין תביעת חוב של נושה אחר על-ידי בית המשפט של חדלות פירעון – הן בעלות השפעה על קופת הנשייה בכללותה, וכתוצאה מכך – על כל אחד מהנושים ועל הסכום אותו יקבל בסופו של דבר לידיו. ואולם, כפי שצוין לעיל, זכות הערעור על החלטות אלה נתונה לנאמן ולחייב, ובמקרים שבהם הן מתייחסות לנושה מסוים – זכות הערעור נתונה אף לאותו נושה (ואולם, ראו והשוו: עניין יפת, בו נדון ערעורו של נושה אחד על הכרעת חוב של הנאמן בעניינו של נושה שני). פרשנות לפיה הנושים כולם הם בגדר "נפגעים" מכל החלטה שניתנת במסגרת הליכי חדלות פירעון, כך שלכל אחד מהם נתונה זכות ערעור על כל החלטה בהליך, עלולה, כאמור, להוביל לסרבולו, להעמיס על המערכת ולחבל במימוש מטרותיו באופן יעיל וצודק.

25. מן האמור עולה כי הפרשנות שניתנה לסעיף 182(א) לפקודה בפסיקה ובספרות היא כזו המתחמת את זכות הערעור של הנושים בעיקר להחלטות שבגדרן הנושה-המערער נפגע באופן ישיר, היינו כאשר עניינו הפרטני נדון והוכרע. לעומת זאת, בכל הנוגע להכרעה בעניינם של נושים אחרים, בעניינה של קופת הנשייה בכללותה או בעניינו של מעמד החייב בהליך – נראה כי לנושים לא נתונה זכות ערעור עצמאית (ראו והשוו לפסיקה שעסקה בזכותו של החייב לערער על החלטות שניתנו במסגרת הליך חדלות פירעון, ולפרשנות המצמצמת שניתנה לסעיף 182(א) לפקודה אף לגביו: עניין ג'רייט; רע"א 9473/12 בבאי נ' קוטלר (6.8.2013); כן ראו לעניין זה: ע"א 173/84 בן ציון נ' גורני, פ"ד לט(3) 757 (1985) (להלן: עניין גורני)).

26. במקרה הנדון, הבקשה לביטול הענקה הוגשה על-ידי הנאמן, כמתחייב מסעיף 96 לפקודה (הנוקט בלשון "הענקה בטלה כלפי הנאמן"). החלטת בית המשפט המחוזי בגדרה נדחתה בקשה זו היא בעלת השלכה ישירה על קופת הנשייה בכללותה, ואינה נוגעת לזכויותיו של מי מן הנושים או לחלקו היחסי בקופת הנשייה באופן ישיר. כאמור, אין חולק כי להחלטה השפעה על כל אחד מהנושים (ובעיקר על קרנית, הנושה העיקרית בהליך), ואולם בהתאם לפרשנות העקרונית שהוצגה לעיל, לקרנית – כנושה – אין זכות ערעור על ההחלטה דנא מכוח סעיף 182(א) לפקודה.

27. טרם סיום פרק זה, אציין כי בחוק חדל"פ לא קיים סעיף דומה לסעיף 182(א) לפקודה, כך שהחוק אינו מקנה זכות ערעור ל"נפגע" מהחלטת בית המשפט של חדלות פירעון. הסעיפים בחוק חדל"פ המסדירים את כללי הערעור על החלטות של בית המשפט של חדלות פירעון עוסקים בעיקר בהבחנה בין החלטות שיש עליהן זכות ערעור לבין החלטות שהערעור עליהן ברשות, וכן עוסקים בערכאות המוסמכות לדון בהשגות הערעוריות השונות (ראו סעיף 349 לחוק חדל"פ; כן ראו עמ' 767-768 להצעת החוק; והשוו לסעיף 215 לחוק הקובע כי "מי שרואה עצמו נפגע מהחלטת הנאמן בתביעת חוב, רשאי להגיש ערעור על ההחלטה לבית המשפט". בסעיף זה נשמרה התיבה "נפגע מהחלטה" כבסיס למתן זכות ערעור, ואולם מדובר אך בערעור על החלטת נאמן בתביעת חוב המוגש לבית המשפט של חדלות פירעון).

מבלי לטעת מסמרות, אציין כי נראה שבכך בחר המחוקק לאחד את הדינים בדבר זכות הערעור בהליכי חדלות פירעון עם כללי הערעור המקובלים בסדר הדין האזרחי. בכללים אלה אעסוק להלן.

"צד להליך"

28. כללי הערעור בסדר הדין האזרחי עוסקים, בין היתר, בשאלה מי הוא בעל זכות להגיש ערעור על החלטה שיפוטית, ובפרט באילו מקרים תוכר זכותו של אדם לערער על החלטה, אף שלא היה צד להליך בערכאה הדיונית.

29. תקנה 147(ב)(2) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018, קובעת כי בית המשפט רשאי למחוק ערעור כאשר אין למערער זכות להגישו. הכלל הבסיסי הוא שזכות הערעור נתונה למי שהיה בעל דין בהליך מושא הערעור לפי כתבי בית הדין הפורמליים, וזאת בשים לב לתכלית העיקרית העומדת ביסוד ההליך הערעורי – בחינה ביקורתית של פסק הדין של הערכאה הקודמת אשר ניתן על יסוד הטענות העובדתיות והמשפטיות

שטענו הצדדים להליך. הופעתו של בעל-דין חדש בשלב הערעור עלולה לדרוש מערכאת הערעור לבחון טענות אשר לא נבחנו על-ידי הערכאה הדיונית, ובכך לסטות מתפקידה העיקרי (ראו: עניין ג'ריס, עמ' 42; רע"א 8127/15 אוניפארם בע"מ נ' Merck Sharp & Dohme Corp.f/k/a, פסקה 3 (10.1.2016); ע"א 2714/22 כהן נ' המשבב איי.אם.טי.אס. בע"מ (31.7.2022)).

בהקשר זה אציין כי בעניין ג'ריס צוין כי הכלל שלפיו זכות הערעור נתונה אך למי שהיה בעל דין בהליך בערכאה קמא מתקיים אף במסגרת סעיף 182(א) לפקודה שנדון לעיל, וכי "השימוש במונח 'נפגע' אין משמעו כי נזנח התנאי בדבר היות המערער צד להליך בפני הערכאה קמא" (ראו: עניין ג'ריס, עמ' 42).

30. מכל מקום, כחריג לכלל האמור, הפסיקה הכירה אף בזכותו של מי שלא היה צד פורמלי להליך להגיש ערעור, כל עוד "נתקיים בעניינו הליך אשר הכריע בדבר זכותו ה'הופלדיאנית' (בין זכותו במובן 'הצר', בין חירות, בין כוח ובין חסינות)" (ראו: בש"פ 658/88 חסן נ' מדינת ישראל, פ"ד מה(1) 670, 694 (1991); בש"א 8472/09 הוניגבוים נ' כב' השופט אלטוביה, פסקה 7 (8.4.2010); ע"א 3658/16 העיר החדשה טי.אל.וי. בע"מ נ' שמש, פסקה 5 (12.2.2017); חמי בן נון וטל חבקיין הערעור האזרחי 451-464 (2012)). בהתאם לכך, הובהר כי הזכות לערעור של מי שלא היה צד להליך בערכאה הקודמת תינתן ככל שיוכיח שני תנאים מצטברים: (1) כי התקיים בעניינו "הליך נלווה" להליך העיקרי – כלומר בירור עובדתי ומשפטי במסגרתו המערער היה בעל דין בפועל, וניתנה החלטה שיפוטית אשר קובעת באופן סופי את המצב המשפטי בין הצדדים בשאלה מסוימת; (2) כי ההכרעה באותו הליך הביאה לשינוי מערך הזכויות שהיו נתונות לו או החובות שחלו עליו קודם לכן, וכי השינוי הוא בעל נפקות משפטית ולא מתמצה בהשפעה על אינטרסים בלבד (ראו: בש"פ 3027/19 כאמל נ' פרקליטות המדינה, פסקה 8 (11.6.2019)). לשני התנאים האמורים נוסף מבחן שלישי, על פיו על המבקש לערער להבהיר מדוע לא פעל להצטרף להליך בערכאה הדיונית ומדוע אין לראותו כמי שהחמיץ את השעה להפוך לבעל דין (ראו: ער"א 6345/22 רו"ח כהן נ' המשבב איי.אם.טי.אס. בע"מ (24.10.2022)).

31. במקרים רבים, ובהם גם במקרה הנדון בפניי, הצדדים להחלטה מסוימת בגדרי הליך חדלות פירעון הם החייב, הנאמן והכנ"ר בלבד (בענייננו נזכר גם המשיב 3 במסגרת ההחלטה, אך לא בכותרת שלה, כ"משיב"), ואילו הנושים, אשר עניינם הפרטני אינו נדון בגדרי ההחלטה, אינם נזכרים כצד פורמלי בכותרת ההחלטה. משכך, ככלל, על החלטות מהסוג האמור, לנושים אין זכות ערעור בהתאם לכללי סדר הדין האזרחי.

32. האם יש להכיר בזכות הנושים להגיש ערעור בהתאם לחריג לכלל הנזכר לעיל? אני סבורה כי התשובה לשאלה זו שלילית. במקרים שבהם עניינו הפרטני של הנושה המסוים לא נדון במסגרת ההחלטה (היינו, חלקו בסך הנשייה, או בקשה שהוגשה על-ידו במסגרת ההליך בהתאם לדין), לא ניתן לומר כי "נתקיים בעניינו הליך אשר הכריע בדבר זכותו ה'הופלדיאנית'" וכי התנאים הנזכרים לעיל התקיימו ביחס אליו.

33. כך לדוגמה, במקרה כבענייננו, בו ההחלטה הנדונה היא החלטה הדוחה את בקשת הנאמן לביטול הענקה, מובן כי ההשפעה הישירה של ההחלטה היא השפעה על שווי הנכסים בקופת הנשייה בכללותה ולא על גובה חלקו היחסי של מי מהנושים בה. בנסיבות אלה, ועל רקע ההבנה כי הנושים אינם בעלי זכות בקופת הנשייה בכללותה טרם שניתנה החלטה בדבר חלוקתה על-ידי בית המשפט של חדלות פירעון, שכן נכסי החייב המצויים בקופת הנשייה מוקנים אך לנאמן בשלב זה (ראו: סעיף 42 לפקודה; ע"א 5709/99 לז"ר נ' שילר, פ"ד נה(4) 925, 941 (2001); ע"א 9060/11 בנק לאומי לישראל בע"מ נ' הנאמן על נכסי אברהם וייס, פסקה 29 (22.9.2014)), לא ניתן לומר כי התקיים הליך אשר הכריע בזכותו ההופלדיאנית של מי מן הנושים, ובתוך כך: (1) לא התקיים בירור עובדתי ומשפטי במסגרתו ניתנה החלטה שיפוטית הקובעת באופן סופי את המצב המשפטי בין הנושה לבין החייב בשאלה מסוימת – שכן לא ניתנה החלטה בדבר גובה חלקו היחסי של הנושה בקופת הנשייה; (2) ההכרעה לא הביאה לשינוי מערך הזכויות שהיו נתונות לנושה או לחובות שחלו עליו קודם לכן, ומכל מקום לא מדובר בשינוי בעל נפקות משפטית, אלא לכל היותר כזה המתמצה בהשפעה על אינטרסים של הנושים בלבד.

34. אשר על כן, אף מנקודת המבט של כללי סדר הדין האזרחי, לנושים יש זכות ערעור על החלטה הנוגעת לזכויותיהם הפרטניות והמכריעה בהליך שהם היו רשאים ליזום בגדרי הליך חדלות פירעון בהתאם לדין. ואולם, הנושים אינם בעלי זכות ערעור על החלטה שהם אינם צד פורמלי לה וכאשר ההחלטה מכריעה בעניין הנוגע לקופת הנשייה בכללותה או למעמדו של החייב בהליך.

35. יישום הדברים על ענייננו מוליך למסקנה כי אף מנקודת מבטם של כללי סדר הדין האזרחי לקרנית אין זכות ערעור על ההחלטה מושא הערעור.

36. ההחלטה מושא הערעור דחתה את בקשת הנאמן לביטול הענקה של דירת החייב למשיב 3. בהתאם לעקרונות שהובאו לעיל, הן ביחס לפרשנות סעיף 182(א) לפקודה והן ביחס לזכות הערעור של מי שאינו צד להליך בהתאם לכללי סדר הדין האזרחי – לקרנית בנושה בהליך אין זכות ערעור, שכן: (1) ההחלטה לא עסקה בזכויותיה הפרטניות או בגובה חלקה היחסי בקופת הנשייה אלא בעניין שיש בו כדי להשפיע על שווי הנכסים בקופת הנשייה בכללותה, ומשכך היא אינה בגדר "נפגע" במשמעות סעיף 182(א) לפקודה; (2) קרנית לא הייתה צד פורמלי להליך קמא; (3) לא התקיים בעניינה של קרנית הליך אשר הכריע בזכותה ההופלדיאנית.

הערות פרטניות נוספות

37. למען הסדר הטוב אציין עוד כי במסגרת הדיון שנערך בבית המשפט קמא בבקשת הנאמן לביטול הענקה מיום 26.10.2022 ביקש בא-כוח קרנית לחקור את המשיב 3 אשר העיד בדיון. בהחלטה המופיעה בפרוטוקול (עמ' 11, שורות 8-17) נדחתה בקשת קרנית, וצוין כלהלן: "בקשת ביטול הענקה היא בקשה של בעל התפקיד. בימ"ש שאל את בעל התפקיד אם יש כוונה או עניין בחקירה של המשיב ובעל התפקיד השיב בשלילה. בנסיבות אלה איני סבור שיש מקום לאפשר חקירת המשיב על ידי גורם שהוא אינו בעל התפקיד ולא הגיש את הבקשה". קרנית לא ביקשה להשיג על החלטה זו, בגדרה, הלכה למעשה, נקבע כי היא אינה צד להליך. על כן, על פני הדברים, החלטה זו, אשר סגרה את היחידה הדיונית בדבר מעמדה של קרנית בהליך, הפכה חלוטה זה מכבר. לנוכח המסקנה אליה הגעתי לעיל, איני נדרשת להכריע במשמעות של נתונים אלה, אך אציין שלא מן הנמנע כי די היה בהם כדי לקבל את הבקשה שלפניי לסילוק ערעורה של קרנית על הסף.

38. עוד מצאתי להתייחס לכך שבמקרה הנדון נטען כי קרנית היא הנושה העיקרית של החייב, כאשר תביעת החוב כלפיה, שאושרה זה מכבר, מהווה 99% מסך תביעות החוב המאושרות בהליך. אכן, לא אכחד, בנסיבות מיוחדות אלה, יש להניח כי הסכום שתקבל קרנית לידיה בסוף התהליך יהיה קרוב לשווי הנכסים שיימצא בסופו של יום בקופת הנשייה, ומשכך ההבחנה בין "קופת הנשייה" לבין "חלקה של קרנית בקופת הנשייה" נראית כמו הבחנה פורמליסטית בלבד.

39. ואולם, חרף האמור, איני סבורה כי יש להחריג את המקרה הנדון בנסיבותיו (או מקרים דומים) מהכללים שהובאו לעיל. ראשית, אני סבורה כי כוחם של הטעמים שהובאו לעיל יפה אף על רקע הנסיבות הייחודיות של הליך זה. כך למשל, גם במקרה הנדון הגורם המקצועי, המנוסה והאמון על הגשמת מטרות הליך חדלות פירעון הוא הנאמן, ומשכך ניהול ההליך מסור בידיו, לרבות ההחלטה האם לערער על החלטת בית המשפט בבקשתו לביטול הענקה. שנית, כפי שצוין לעיל, האינטרס של הנושים להגדיל את קופת הנשייה (ולקטין את רשימת הנושים) קיים גם במקרים שבהם חלקם בנשייה קטן יותר מ-99%, אך אין בכך כדי להפוך אותם למי ש"נפגעו" מהחלטה הנוגעת לקופת הנשייה בכללותה במובן של סעיף 182(א) לפקודה, כמפורט לעיל. שלישי, בחינת כל מקרה לנסיבותיו על-מנת להכריע בשאלה האם קיימת זכות ערעור אם לאו אינה עולה בקנה אחד עם השאיפה לייצר ודאות משפטית וכללים דיוניים אחידים (השוו: עניין גורני, עמ' 763-764).

40. לבסוף, אעיר כי בתשובתו של הכנ"ר ובתשובת קרנית הודגש כי הנאמן נתן הסכמתו להגשת הערעור על-ידי קרנית וכי הוא תומך בערעור, וכי טרם מתן הסכמתו נתן הנאמן דעתו לכלל השיקולים הרלוונטיים ולתכליות ההליך. ואולם, זכות הערעור היא זכות שמקנה הדין, והסכמת הנאמן בנדון אינה יוצרת זכות ערעור למי שהדין אינו מכיר בזכותו (ראו והשוו: בג"ץ 1620/22 פלונית נ' פרקליטות המדינה, פסקה 4 לפסק דינה של כב' השופטת י' וילנר (7.6.2023)). משכך, לא מצאתי כי עמדת הנאמן ביחס לערעור קרנית היא בעלת נפקות בנדון.

41. על רקע כל האמור לעיל, הגעתי לכלל מסקנה כי לקרנית אין זכות ערעור על ההחלטה מושא הערעור, ומשכך דין הבקשה לסילוק הערעור על הסף להתקבל.

קרנית תישא בהוצאות המשיב 3 בסך של 1,500 ש"ח.

המזכירות תואיל להביא החלטה זו לידיעת היומן.

ניתן היום, ל' בסיון התשפ"ג (19.6.2023).

ליאור משאלי שלומאי

ר ש מ ת

